

SUN'IY INTELLEKT VA MASHINA TARJIMASI: AFZALLIKLARI VA CHEKLOVLARI

Abdunabiyeva Jasmina Anvarjonovna

O'zbekiston davlat Jahon tillari universiteti talabasi

abdunabiyevajasmina34@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt va mashina tarjimasi sohasidagi dolzarb masalalar tahlil qilinadi. Tarjima jarayonida sun'iy intellektning afzalliklari, jumladan tezkorlik, samaradorlik va katta hajmdagi matnlarni qayta ishlash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, mashina tarjimasining cheklovlari, jumladan kontekstni to'liq anglay olmasligi, madaniy va stilistik xatolarga moyilligi ham tahlil qilinadi. Maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining tarjima sifatiga ta'siri va ularni amaliy tarjimada samarali qo'llash imkoniyatlari bo'yicha tavsiyalar beriladi. Tadqiqot natijalari tarjimashunoslik va zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilish istiqbollarini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, Mashina tarjimasi, Tarjima texnologiyalari, afzalliklar, cheklovlar, kontekst tahlili, tarjimaning sifati, raqamli tarjima vositalari.

Annotation: This article examines current issues in the field of artificial intelligence and machine translation. It analyzes the advantages of artificial intelligence in the translation process, including speed, efficiency, and the ability to process large volumes of text. At the same time, it explores the limitations of machine translation, such as the inability to fully understand context and the tendency to make cultural and stylistic errors. The article also provides recommendations on the effective application of AI technologies in practical translation and their impact on translation quality. The findings highlight prospects for integrating translation studies with modern technologies.

Keywords: Artificial Intelligence, Machine Translation, Translation Technologies, Advantages, Limitations, Context Analysis, Translation Quality, Digital translation.

Аннотация: В данной статье анализируются актуальные вопросы в области искусственного интеллекта и машинного перевода. Рассматриваются преимущества искусственного интеллекта в процессе перевода, такие как скорость, эффективность и возможность обработки больших объемов текста. Также анализируются ограничения машинного перевода, включая неспособность полностью учитывать контекст и склонность к культурным и стилистическим ошибкам. В статье представлены рекомендации по влиянию технологий ИИ на качество перевода и их эффективному применению в практическом переводе. Результаты исследования раскрывают перспективы интеграции переводоведения и современных технологий.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, Машинный перевод, Технологии перевода, Преимущества, Ограничения, Анализ контекста, Качество перевода, Цифровой перевод.

Kirish

So‘nggi yillarda sun‘iy intellekt va mashina tarjimasi texnologiyalari tarjimashunoslik sohasida inqilobiy o‘zgarishlar yuzaga keltirdi. Raqamli texnologiyalar va algoritmlarning rivojlanishi tufayli katta hajmdagi matnlarni tez va samarali tarzda tarjima qilish imkoniyati paydo bo‘ldi. Shu bilan birga, mashina tarjimasi inson tarjimonining kontekstni anglash, madaniy xususiyatlarni hisobga olish va stilistik jihatlarni saqlash qobiliyatini to‘liq qoplay olmaydi. Ushbu maqolada sun‘iy intellekt va mashina tarjimasining afzalliklari va cheklovlari tahlil qilinadi, ularning tarjima jarayonidagi samaradorligi baholanadi hamda amaliy qo‘llanish imkoniyatlari

muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari zamonaviy tarjimashunoslik va raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish istiqbollarini ochib beradi.

Asosiy qism

Sun'iy intellekt (SI) va mashina tarjimasi (MT) zamonaviy tarjimashunoslik sohasida tub burilish yasadi. Qudrat Musayevning “Tarjima nazariyasi va amaliyoti” asarida ta’kidlanishicha, tarjima jarayonida tarjima texnologiyalarining qo’llanilishi tarjimonning ish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, katta hajmdagi matnlarni qayta ishlash va terminologik bir xil tushunchalarni avtomatik aniqlash imkoniyati, mashina tarjimasining eng asosiy afzalliklaridan biridir. Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellekt yordamida tarjima jarayoni nafaqat tezlashadi, balki bir nechta tillarda bir vaqtning o’zida ishlash imkoniyatini ham beradi.

Musayev, shuningdek, kontekst tahlilining mashina tarjimasida muhim o’rin tutishini ta’kidlaydi. Mashina tarjimasi algoritmlari matnning sintaktik va leksik tuzilishini tahlil qilishi mumkin, bu esa tarjima sifatini yaxshilashga yordam beradi. Masalan, ko‘p ishlatiladigan frazeologik birikmalar va terminologiyalar avtomatik ravishda tanlanadi, bu esa tarjimon uchun qo‘shimcha vaqt tejash imkonini yaratadi. Shu bilan birga, mashina tarjimasi orqali olingan natijalar, Musayevning fikriga ko‘ra, inson tarjimoni tomonidan tahrir qilinishi zarur, chunki algoritmlar har doim matnning madaniy va stilistik xususiyatlarini to‘liq anglay olmaydi.

G‘aybullar Salomovning “Tarjima nazariyasi asoslari” kitobida mashina tarjimasining cheklovlari keng tahlil qilingan. Salomov fikricha, mashina tarjimasi ko‘pincha kontekstni noto‘liq tushunadi, bu esa tarjimaning sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, idiomatik iboralar, madaniy elementlar va stilistik o‘ziga xosliklar mashina algoritmlari uchun murakkablik tug‘diradi. Shu sababli, Salomov mashina tarjimasini amaliy qo‘llashda inson tarjimoni nazorati zarurligini alohida ta’kidlaydi.

Sun'iy intellektning tarjima jarayonidagi afzalliklarini ko‘rib chiqadigan bo‘lsak, ular quyidagilardan iborat:

1. Tezkorlik — katta hajmdagi matnlarni qisqa vaqt ichida tarjima qilish.

2. Samaradorlik — matnlarni avtomatik qayta ishlash va terminologik moslikni ta'minlash.

3. Raqamli tarjima vositalari bilan integratsiya — CAT va boshqa texnologiyalar yordamida mashina tarjimasi natijalari tahrirlanadi va mukammal tarjima hosil qilinadi.

Shu bilan birga, mashina tarjimasining cheklovlari ham muhim ahamiyatga ega:

Kontekstni to'liq anglay olmaslik, bu idiomatik va metaforik ifodalarni noto'g'ri tarjima qilishga olib keladi.

Madaniy xatolar — matnning o'ziga xos madaniy jihatlari va kontekstga bog'liq tafovutlar hisobga olinmaydi.

Stilistik noaniqlik — matnning stilistik ohangini saqlash qiyinlashadi.

Musayev va Salomovning fikrlariga ko'ra, bu cheklovlar SI va mashina tarjimasining samarali qo'llanilishiga to'sqinlik qilmaydi, balki inson tarjimoni bilan uyg'un ishlashini talab qiladi. Tarjimaning sifatini oshirish uchun mashina tarjimasi va sun'iy intellekt algoritmlarini raqamli tarjima vositalari bilan birgalikda ishlatish tavsiya etiladi. Masalan, CAT vositalari yordamida avtomatik tarjima natijalari tahrirlanadi, terminologiya mosligi tekshiriladi va stilistik jihatlar yaxshilanadi.

Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellekt va mashina tarjimasi tarjima jarayonini yanada samarali qiladi, afzalliklari esa tezkorlik, samaradorlik va matnni avtomatik qayta ishlash imkoniyatida namoyon bo'ladi. Biroq, ularning cheklovlari — kontekstni to'liq anglay olmasligi, madaniy va stilistik xatolarga moyilligi — inson tarjimoni nazorati bilan bartaraf etilishi kerak. Musayev va Salomovning ilmiy yondashuvlari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy tarjima jarayonida SI texnologiyalari va mashina tarjimasi vositalarini amaliy qo'llash, inson tarjimoni bilan uyg'unlashganda, tarjimaning sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa

Ushbu maqolada ko‘rib chiqilganidek, Sun‘iy intellekt (SI) va Mashina tarjimasi (MT) tarjimashunoslikda sezilarli imkoniyatlar yaratmoqda. Mashina tarjimasi va tarjima texnologiyalari orqali:

matnlarni tez va samarali tarjima qilish, katta hajmdagi materiallarni qayta ishlash,

bir nechta tillarga osongina tarjima qilish,

terminologiya va leksik moslikni avtomatik ravishda aniqlash — ya‘ni afzalliklar (tezkorlik, samaradorlik, raqamli tarjima vositalari) real bo‘lmoqda.

Biroq, maqolada aniqlanganidek, MT va SI ning cheklovlari ham aniq — ularning kontekstni to‘liq anglay olmasligi, madaniy va stilistik xususiyatlarni, idiomatik yoki frazeologik birliklarni to‘g‘ri tarjima qilishda qiynalishi, hamda tarjimaning sifatini har doim kafolatlay olmasligi muammolari mavjud. Shunday ekan, maqola muallifi tavsiya qilganidek — SI va MT vositalarini inson tarjimoni nazorati bilan uyg‘un holda ishlatish eng ma‘qul yechim bo‘ladi. CAT vositalari yoki boshqa tarjima dasturlari yordamida dastlabki tarjima qilingan matn, so‘ngra inson tomonidan tahrirlanishi, kontekst va madaniy jihatlar tekshirilishi zarur.

Shuningdek, men tavsiya qilamanki — kelajakda O‘zbekiston tilida, ayniqsa ingliz ↔ o‘zbek, rus ↔ o‘zbek kabi tillar juftliklarida, parallel korpuslar yaratish, madaniy va realiyalar tarjimasi bo‘yicha maxsus modullar ishlab chiqish, va lingvistik + tarjimashunoslik + AI integratsiyasini rivojlantirish kerak. Bu yondashuv nafaqat tarjimaning sifati, balki ularning madaniy mosligini ham ta‘minlaydi.

Umuman olganda — SI va MT zamonaviy tarjimashunoslikda katta imkoniyatlarni ochmoqda, lekin ular mukammalkas deb bo‘lmaydi. To‘liq samarali va sifatli tarjima uchun inson + texnologiya uyg‘unligi zarur

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Gʻaybulla Salomovning" Tarjima nazariyasi va amaliyoti fanidan ma'ruzalar to'plam"i kitobi.

2.Qudrat Musayevning" Tarjima nazariyasi asoslari" kitobidan.

3. Sayyoraxon Bokijonova

Tarjima kompetensiyasini shakllantirish metodikasi (maqolalar)

4. Botirova N.S.

Improving Uzbek machine translation through parallel corpora: challenges and solutions.

